

Sprawozdania

EUROPEJSKA KONFERENCJA: „MŁODZIEŻ A ALKOHOL” – Sztokholm, luty 2001

Katarzyna Dąbrowska

Zakład Badań nad Alkoholizmem i Toksykomaniami
Instytutu Psychiatrii i Neurologii w Warszawie

W dniach 19 – 21 lutego 2001 roku w Sztokholmie odbyła się europejska konferencja „Young people and alcohol”. Była ona zorganizowana przez Światową Organizację Zdrowia i rząd szwedzki przy wsparciu organizacyjnym i finansowym Komisji Europejskiej. Konferencja ta stanowiła część szwedzkiego programu przygotowania do prezydentury w Unii Europejskiej.

Konsumpcja alkoholu w regionie europejskim jest wyższa niż w jakimkolwiek innym regionie objętym współpracą ze Światową Organizacją Zdrowia. W związku z tym w 1992 roku został wprowadzony Europejski Plan Działania dotyczący Alkoholu, który zawierał wytyczne do działań mających doprowadzić do znaczącej redukcji w szkodach zdrowotnych spowodowanych przez alkohol. Trzy lata później na Europejskiej Konferencji na temat Zdrowia, Społeczeństwa i Alkoholu w Paryżu przyjęto Europejską Kartę dotyczącą Alkoholu, która zawierała etyczne priorytety i strategię działania. W 1999 roku we Florencji dyskutowano o potrzebie kontynuacji działań dotyczących alkoholu, co zaowocowało powstaniem Europejskiego Planu Działania wobec Alkoholu na lata 2000 – 2005.

Konferencja sztokholmska była kontynuacją podjętych wcześniej inicjatyw. Jej celem było wypracowanie strategii mających na celu redukcję szkód zdrowotnych spowodowanych przez alkohol. Szczególny nacisk został położony na zdrowie młodych ludzi (włączając w to młodych dorosłych). W kręgu zainteresowań konferencji pozostawały wzory picia młodych ludzi oraz ich styl życia w kontekście zmieniającej się sytuacji społecznej, kulturowej i ekonomicznej. Ambicją konferencji było włączenie młodzieży zarówno w przygotowanie konferencji, jak i w dyskusję nad deklaracją. Dlatego też każdy kraj proszony był, by w jego delegacji znalazł się przynajmniej jeden reprezentant młodego pokolenia.

W trakcie konferencji odbywały się sesje plenarne, a także pracowano w siedmiu grupach roboczych. Zarówno sesje plenarne, jak i praca w grupach odbywały się z

udziałem młodych ludzi z różnych krajów europejskich. Dyskutowano w następujących grupach:

1. Perspektywy światowe

Praca w tej grupie koncentrowała się na zagadnieniach globalizacji produkcji alkoholowej, przemysłu, dystrybucji, marketingu i reklamy. Zastanawiano się jaki wpływ mają te zjawiska na rozwój jednostek i społeczeństw. Szczególną uwagę poświęcono wpływowi globalizacji na kulturę młodzieżową i na używanie alkoholu przez młodzież.

2. Strategie Unii Europejskiej względem alkoholu

Członkowie tej grupy zastanawiali się nad kierunkiem rozwoju polityki wobec alkoholu w obrębie Unii Europejskiej.

3. Bezpieczne i wspierające środowisko

Dyskutowano najbardziej efektywne sposoby kreowania i promowania bezpiecznego i wspierającego środowiska. Poza tym rozmawiano o dostępności alkoholu dla młodych ludzi i szkodach, jakie alkohol może powodować.

4. Polityka wobec alkoholu i udział młodych ludzi w jej kreowaniu

Zastanawiano się, które z problemów związanych z używaniem alkoholu przez młodzież są najważniejsze, jakie działania podejmuje się w kierunku ich rozwiązywania, czy organizacje młodzieżowe są włączane w działalność prewencyjną, jakie priorytety należy przyjąć dla przyszłych działań.

5. Informacja, komunikacja i propagowanie

Podjęto temat mediów i ich roli w zapobieganiu problemom alkoholowym, zastanawiano się nad mechanizmami promocji napojów alkoholowych i regulacjami prawnymi dotyczącymi reklam alkoholu, dyskutowano o tym, jakie treści powinny zawierać komunikaty alternatywne dla tych, które są formułowane przez przemysł alkoholowy.

6. System ochrony zdrowia i alkohol

Rozpatrywano rolę systemu ochrony zdrowia w redukowaniu szkód związanych z używaniem alkoholu i zastanawiano się, w jaki sposób połączyć go z prewencją. Dyskutowano o tym, jaką rolę powinna spełniać podstawowa opieka zdrowotna oraz podkreślano potrzebę edukowania profesjonalistów i uczulania ludzi kształtujących politykę zdrowotną na zagadnienie związane z alkoholem.

7. Rodzina

W centrum zainteresowania tej grupy pozostawały następujące zagadnienia: wpływ rodziny na kształtowanie postaw dzieci wobec alkoholu, rodzina jako źródło oparcia dla dziecka, czynniki ryzyka dla dzieci wychowywanych w rodzinach z problemem alkoholowym; potrzeba włączania rodzin w działania prewencyjne.

W czasie sesji plenarnych zaprezentowano wyniki badań dotyczących młodzieży i rozmaitych zagadnień związanych z alkoholem.

1. Profesor Klaus Hurrelmann z Uniwersytetu w Bielefeld w Niemczech zaprezentował rezultaty najważniejszych badań młodzieżowych przeprowadzonych w ostatnich latach. Badania te pokazują, że młodzi ludzie zorientowani na własny rozwój jednocześnie poszukują własnego miejsca w strukturze społecznej. Starają się oni rozpoznać otoczenie, by znaleźć w nim możliwości nie tylko własnego rozwoju, ale także uczestnictwa w życiu społecznym. W ten sposób stają się „ego taktikami” (ego tacticians).

Ważnymi wartościami dla młodzieży są szczęście, przyjemność, zabawa i aktywność oraz zachowania z tym związane. Substancje psychoaktywne odgrywają tu ważną rolę. Często traktowane są jako pomoc w trudnych sytuacjach życiowych, w problemach np. związanych z dojrzewaniem.

2. Dr Wolfgang Settertobulte z Uniwersytetu w Bielefeld przedstawił wyniki badania „Zachowania zdrowotne dzieci w wieku szkolnym”. Respondentami były dzieci i młodzież w wieku 11, 13 i 15 lat, a badanie przeprowadzono na reprezentatywnej próbie szkół. Celem badania było monitorowanie zdrowia i poszukiwanie predyktorów zachowań zdrowotnych. Badanie, które odbyło się w 1998 roku, przeprowadzone było na próbie 120 tys. osób w 28 krajach.

Respondenci byli pytani o konsumpcję alkoholu. W większości krajów więcej niż połowa jedenastolatków przynajmniej raz w życiu próbowała alkoholu. Odsetek ten wzrasta w starszych grupach wiekowych. Ranking państw pokazuje zróżnicowanie kulturowe. Regularna konsumpcja była definiowana jako picie alkoholu, nawet w małych dawkach przynajmniej raz w tygodniu. W większości krajów regularne picie alkoholu przez jedenastolatków jest rzadkim zjawiskiem, wśród trzynastolatków nieco częstszym, zaś wśród piętnastolatków dość szeroko rozpowszechnionym. Jeżeli chodzi o upijanie się przez badanych, to zaobserwowano silne geograficzne zróżnicowanie. I tak największy odsetek odnotowano w Europie północno-zachodniej. W większości krajów odsetki są wyższe w przypadku chłopców, szczególnie w młodszej grupie wiekowej.

Porównanie wyników badań przeprowadzonych w 1994 i 1998 roku pokazuje, że regularna konsumpcja alkoholu zmniejsza się w większości krajów zachodnich, natomiast rośnie we wschodniej Europie. Częstotliwość upijania się wzrosła w zdecydowanej większości krajów, w których przeprowadzono badanie. Warte podkreślenia są dwa zjawiska: zmieniają się wzory picia młodzieży w zachodnich krajach oraz w niektórych krajach prewencja i polityka wobec alkoholu przynoszą pozytywne efekty.

3. Bjorn Hibell ze Swedish Council for Information on Alcohol and Other Drugs przedstawił wyniki Europejskiego Badania Szkolnego na Temat Alkoholu i Narkotyków (ESPAD). Badania te były przeprowadzone w 1995 roku i po raz drugi w 1999 w 26 krajach europejskich. Głównym celem tych badań jest uzyskiwanie porównywalnych danych na temat używania alkoholu, tytoniu i narkotyków przez uczniów w wieku 15-16 lat, obserwowanie trendów i porównywanie ich.

Odbyły się również sesje plenarne z udziałem młodzieży i polityków z różnych krajów. Podsumowując te dyskusje należy powiedzieć, że młodzież wykazała się odwagą, inteligencją i znajomością tematu. Często młodzi ludzie zadawali politykom

pytania, które wprowadzały ich w zakłopotanie. Młodzież domagała się od polityków obietnic, że podjęte zostaną konkretne działania, że nie można oczekiwać od niej poświęceń, jeżeli rządy europejskie same nie są gotowe przystać na pewne poświęcenia oraz że trudno oczekiwać, aby młodzi ludzie nie pili alkoholu, jeżeli robi się tak niewiele, by ustrzec ich przed reklamą czy strategiami marketingowymi mającymi na celu promowanie alkoholu. Młodzież podkreślała, że często pije alkohol z nudów. Chciałaby mieć więcej możliwości spędzania wolnego czasu w ciekawy sposób. Dyskusje te pokazały, jak trudny jest proces kształtowania polityki alkoholowej i jak wiele czynników należy uwzględniać przy jej kreowaniu. Rolę odgrywają zarówno czynniki polityczne, kulturowe oraz ekonomiczne. Politycy muszą w swoich decyzjach uwzględniać interes ekonomiczny kraju, dlatego ważne było pokazanie, jak wiele kosztują społeczeństwo szkody związane z konsumpcją alkoholu. Poza tym nie funkcjonują oni w oderwaniu od systemu politycznego w swoim kraju. Ażeby możliwe było podjęcie decyzji, które będą miały przełożenie na konkretne działania, muszą przekonać swoich kolegów polityków, że warto prowadzić wobec alkoholu taką politykę, która ograniczy szkody związane z jego konsumpcją, gdyż pozwoli to osiągnąć korzyści zarówno ekonomiczne jak i społeczne. Ważne jest również uświadomienie społeczeństwu jak wiele traci przez alkohol i działania nad zmianą wzorów konsumpcji alkoholu.

Konferencja zakończyła się przyjęciem Deklaracji Dotyczącej Młodych Ludzi i Alkoholu. Celem tej Deklaracji jest ochrona dzieci i młodych ludzi przed naciskami, by pić alkohol i redukowanie szkód, które pośrednio lub bezpośrednio powoduje alkohol. Deklaracja potwierdziła pięć najważniejszych zasad, które wcześniej wprowadziła Europejska Karta dotycząca Alkoholu:

1. Wszyscy ludzie mają prawo, by ich rodzina, społeczność i środowisko pracy wolne były od wypadków, przemocy i innych negatywnych konsekwencji picia alkoholu.
2. Wszyscy ludzie mają prawo do aktualnej i obiektywnej informacji oraz edukacji na temat konsekwencji picia alkoholu dla zdrowia, rodziny i społeczeństwa, dostarczanej od najmłodszych lat.
3. Wszystkie dzieci i młodzież mają prawo dorastać w środowisku wolnym od negatywnych konsekwencji picia alkoholu i na ile to możliwe od promocji napojów alkoholowych.
4. Wszyscy ludzie, którzy stracili kontrolę nad swoim pićm i członkowie ich rodzin, powinni mieć zagwarantowany dostęp do leczenia.
5. Wszyscy ludzie, którzy nie chcą pić alkoholu lub z różnych przyczyn nie mogą go pić, mają prawo do ochrony przed naciskami, by pić i do wsparcia w swojej abstynencji.

Deklaracja zawiera następujące cele, które powinny zostać osiągnięte do 2006 roku:

1. Znacząca redukcja liczby młodych ludzi, którzy zaczynają konsumpcję alkoholu.
2. Opóźnienie momentu rozpoczęcia picia przez młodzież.
3. Znacząca redukcja zjawiska ryzykownego picia przez młodzież i młodych dorosłych.

4. Dostarczanie młodzieży alternatyw do picia alkoholu i zażywania narkotyków oraz edukowanie i szkolenie osób, które pracują z młodzieżą.
5. Zwiększanie udziału młodych ludzi w kształtowaniu polityki zdrowotnej, a zwłaszcza alkoholowej.
6. Dostarczanie młodym ludziom informacji na temat szkodliwości picia alkoholu.
7. Minimalizowanie nacisków na młodych ludzi, by pili alkohol, a szczególną uwagę należy poświęcić promocjom alkoholu, darmowej dystrybucji, reklamie, sponsorowaniu przez przemysł alkoholowy imprez kulturalnych i sportowych oraz dostępności alkoholu.
8. Wspieranie akcji przeciwko nielegalnej sprzedaży alkoholu.
9. Zapewnienie dostępu do leczenia młodym ludziom z problemem alkoholowym, uzależnionym rodzicom i członkom rodzin osób uzależnionych.
10. Znacząca redukcja liczby wypadków, zranień i zdarzeń z użyciem przemocy, które są doświadczeniem młodych ludzi.

Poza tym Państwa Członkowskie zobowiązały się do:

1. Ochrony dzieci i młodzieży przed wpływem reklamy i promocji alkoholu, do działań utrudniających przemysłowi alkoholowemu docieranie ze swoimi produktami do dzieci i młodych dorosłych, kontrolowania dostępności alkoholu poprzez wprowadzanie granicy wieku i politykę cenową, dostarczania wsparcia dzieciom z rodzin, w których występuje problem alkoholowy.
2. Edukacji zwiększającej świadomość dotyczącą problemów alkoholowych, rozwijania programów promocji zdrowia przeznaczonych do wykorzystania w placówkach edukacyjnych, organizacjach młodzieżowych i społecznościach lokalnych. Programy te powinny obejmować rodziców, nauczycieli, rówieśników i liderów młodzieżowych, młodzi ludzie powinni być zachęceni do brania odpowiedzialności za siebie samych.
3. Kreowania wspierającego otoczenia, budowanie alternatyw wobec kultury picia, podkreślenia roli rodziny w promowaniu zdrowia młodych ludzi oraz sprawienie, by na terenie szkoły i innych placówek edukacyjnych nie było alkoholu.
4. Redukowanie szkód poprzez promowanie lepszego zrozumienia konsekwencji picia alkoholu dla jednostek, rodzin i społeczeństwa, organizowania warsztatów dla osób sprzedających alkohol i wprowadzenia prawa, które zakazywałoby sprzedaży alkoholu nieletnim i osobom nietrzeźwym.

Deklaracja mówi ponadto o tym, co powinno być zrobione, by można było osiągnąć założone cele. I tak należy:

1. Budować polityczne porozumienie poprzez rozwijanie planów o zasięgu krajowym, które będą miały na celu redukcję szkód związanych z piciem i ograniczanie spożycia, szczególnie plany te powinny obejmować młode pokolenie.
2. Budować partnerstwo z młodymi ludźmi; młodzież powinna uczestniczyć w podejmowaniu decyzji, które mają wpływ na ich życie.

3. Rozwijać wielostronne podejście, które pozwoli społeczne i zdrowotne problemy młodych ludzi wiązać z zażywaniem alkoholu, narkotyków i tytoniu.
4. Polepszyć współpracę pomiędzy państwami europejskimi.

Konferencja ta pokazała, że proces włączania młodych ludzi w planowanie działań, a potem ich wdrażanie nie będzie łatwy ani dla dorosłych, ani dla młodzieży. Dorośli muszą zmienić swoje nastawienie i zrozumieć, że bez pomocy młodych ludzi nie są w stanie dotrzeć do młodego pokolenia. Starsze pokolenie często nie widzi potrzeby, by zapraszać młodzież do wspólnej pracy. Może o tym świadczyć fakt, że nie wszystkie kraje, w tym Polska, wysłały swoich reprezentantów na spotkanie młodzieży, choć rząd szwedzki deklarował znaczne wsparcie finansowe, a w przypadku reprezentantów krajów wschodnio-europejskich całkowite pokrycie kosztów pobytu.

Również dla młodych ludzi udział w kreowaniu polityki wobec alkoholu, a także wdrażanie tej polityki jest dużym wyzwaniem, gdyż wymaga od nich odpowiedzialności i dyscypliny.

Co ważne, w trakcie konferencji wielokrotnie podkreślono, że oddziaływania profilaktyczne powinny być nakierowane nie tylko na alkohol, ale także na inne substancje psychoaktywne. Poza tym powinny obejmować swym zasięgiem całą społeczność lokalną, szczególnie rodziców.

Dużo uwagi poświęcono poszukiwaniu znaczących alternatyw dla kultury picia. Mówiono, że skoro przemysł alkoholowy potrafi wykorzystywać wartości młodzieżowe i trafiać do młodzieży ze swoim przesłaniem, to jest również możliwe, by formułować takie komunikaty, które byłyby atrakcyjne dla młodzieży, a promowały zdrowy styl życia. W trakcie konferencji obejrzano szereg krótkich filmów, które stanowiły próbę trafienia z przesłaniem antyalkoholowym do młodzieży.

W tym kontekście ciekawe było wystąpienie dr hab. Jerzego Mellibrudy, dyrektora Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, który mówił o współczesnym kryzysie wartości dotyczącym również młodzieży. Zwrócił on uwagę na wartość dobrych relacji rodzinnych i zaangażowania religijnego w kontekście chronienia młodzieży przed kontaktami z alkoholem.